

În secolul al XVIII-lea relațiile culturale, economice și politice dintre Țările Române și Rusia se intensifică în mod deosebit. Această intensificare se datorește, printre altele, faptului că Rusia duce în acest timp o serie de războaie cu Turcia pentru eliberarea Mării Negre și a strîmtorilor. În aceste condiții s-a făcut simțită necesitatea studierii limbii ruse.

În 1789 apare la Iași gramatica ruso-romină a lui Toader Școleru intitulată *Lectione, adecă cuvîntare scoase de la întîie parte a gramaticii*. În prefață Toader Școleru, adresîndu-se atît « rossienilor », cît și moldovenilor, subliniază importanța învățării mai ales a substantivului și a verbului:

« Și mai virtos pentru nume și vorbă: în nume a învăța bine căderile și a ști cite plecări de nume sînt, și a cunoaște sfirșitul numelui în cădere, și cite căderi are, și de ce niam și număr este; în vorbe a lua sama timpurilor și a feților, și a ține minte și a vede ce felu de vorbă este, cu față au fără față, făcătoare au pătimitoare ». Pentru ruși Toader Școleru dă și regulile de pronunțare a sunetelor limbii romîne mai greu de pronunțat (ğ, ă etc.).

La sfirșitul gramaticii, Toader Școleru dă și un mic vocabular ruso-romîn.

În același an (1789), Mihail Strelbițki tipărește în tipografia sa proprie din Iași cele două dicționare ruso-romîne ale sale: *De-ale casii voarbe rusăști și moldovenești. Cu priincioasă complementuri și în scurt adunare numelor după capetile ce s-au așezat cu două limbi. Întru folosul celor ce vor vre a învăța limba rusască și moldovenească*.

În anii următori Mihail Strelbițki publică o serie de cărți scrise în două limbi (rusă și romînă), de ex. *Învățătură creștinească*, Iași 1790, *Trepetic de semnele omenesți*, Iași 1791, *Datoria și stăpînirea blagocinilor și a protopopilor*, Iași 1791. Scopul cu care s-au tipărit în rusește și romînește aceste cărți este evident ușurarea studiului celor două limbi.

*Adunare a numelor*¹ este un mic dicționar ruso-romîn de 40 de pagini, care conține aproximativ 1500 de cuvinte, din cele mai uzuale în diferite domenii de viață și activitate. Cuvintele sînt clasificate după fenomenele și obiectele pe care le desemnează, de ex.: « Pentru om și părțile lui, de a mîncării, de băuturi, pentru jivine cu patru picioare, pentru păsări, pentru oșteni, pentru școală, pentru meșteri etc. etc.

Principalul neajuns al acestui dicționar constă în aceea că amestecă cuvinte rusești cu cuvinte slavone; uneori dă numai forme slavone, alteori dă paralele formele rusești și slavone.

Întîlnim pe alocuri traduceri greșite sau traduceri ad litteram ale unor grupuri de cuvinte rusești (словосочетания) de ex.: снег идёт (ninge) — omăt, merge. Astfel de cazuri sînt însă destul de rare.

De-ale casii voarbe este un fel de dicționar de conversație. În secolul al XVIII-lea astfel de dicționare apar în număr mare în Rusia. *De-ale casii voarbe* are ca model « Домашние разговоры — Gespräche von Haussachen » — dicționar de conversație ruso-german, care a fost editat la Riga în 1789 de către Iohann Friedrich Hartknoch. E uimitor faptul că Mihail Strelbițki publică dicționarul său în același an (20 octombrie 1789). Graba cu care a fost scris acest dicționar se explică prin necesitatea arzătoare a momentului: în acest timp rușii sînt în război cu turcii, armatele rusești, care sînt în acest timp în Moldova, au nevoie de asemenea dicționare pentru a se înțelege cu populația romînă. Faptul că a fost scris în pripă explică și unele lipsuri pe care le are acest dicționar.

De-ale casii voarbe are 104 pagini și cuprinde un număr de 96 de conversații clasificate pe diferite teme, de ex.: Complemente către vizitul, A întrea pe cineva de unde vine, Pentru primblare, Oaspeții se rășchiră, Bărbatul vrea să be cafe etc. etc. Se indică accentul cuvintelor.

¹ Atît « Adunare a numelor », cît și « De-ale casii voarbe » se găsesc în Biblioteca Saltîkov Șcedrin din Leningrad, în secția « Редкая книга » — cartea rară.

Dicționarul conține și traduceri greșite, de ex.: Пожалуй, не издевайтесь над нами! (nu vă bateți joc de noi!) — Poftescu să nu te dezbraci asupra noastră! (evident, autorul confundă издеваться « a-și bate joc », cu раздеваться « a se dezbrăca »), . . . которое зависит от вашего учтивства (care depinde de politețea Dumneavoastră) « care se spînzură de la cîntea Dumitale », . . . чтобы она корзинку взяла (ca să ia coșul) « ca să ia coșciugul » etc.

Textul romînesc abundă în cuvinte și forme gramaticale dialectale moldovenești, ceea ce justifică titlul dicționarului — De-ale casii voarbe rusăști și moldovenești. Textul rusesc, de asemenea, cuprinde forme dialectale (усумневаюсь, подь сюда, оны, пристряпано, отгудова, у мене).

Dicționarele lui M. Strelbițki dovedesc existența unei tradiții de a împrumuta cuvinte din limba rusă, tradiție care pornește de la cronicarii moldoveni. Cînd autorul nu găsește în limba romînă corespondentele cuvintelor rusești, el împrumută cuvintele din limba rusă: *sovetnic* (советник = funcționar țarist), *poslušanie* (послушание = ascultare, supunere), *parikmaheriu* (паркимахер = frizer), loscut (лоскут = petec) etc. etc.

Deși nu sînt lipsite de lacune și greșeli, dicționarele lui M. Strelbițki își au importanța lor. Ele au ajutat la învățarea limbii ruse, au ușurat comunicarea directă dintre romîni și ruși, sînt o mărturie a relațiilor culturale și politice romîno-ruse din trecut.

Ion Moise

RĂSPUNS CITITORILOR

Tov. MANOLESCU APOLZAN — Sibiu

1. *Întrebare:* În ce raport se găsesc, una față de cealaltă, propozițiile: «*De-o fi una, de-o fi alta . . . și . . . de e pace, de-i război*» din fraza:

De-o fi una, de-o fi alta . . . Ce e scris și pentru noi, Bucuroși le-om duce toate, de e pace, de-i război. (Eminescu, O. I p. 146)

și care e raportul lor față de regentă?

1. *Răspuns:* «*De-o fi una, de-o fi alta*» și «*de e pace, de-i război*» sînt subordonate concesive. Față de regentă («*Bucuroși le-om duce toate*») ele se găsesc în raport de dependență în sensul că arată diferite împrejurări care ar fi de așteptat să împiedice acțiunea din regentă, dar care nu vor reuși s-o împiedice (*chiar dacă o fi una, chiar dacă o fi alta, bucuroși le-om duce toate, chiar dacă e pace, chiar dacă e război*).

Raportul de dependență a acțiunilor din subordonate față de acțiunea din regentă este exprimat aici cu ajutorul conjuncției *de*.

În «*Gramatica Academiei R.P.R.*», vol. al II-lea, p. 152, se arată că «*orice tip de propoziție subordonată poate fi legată prin coordonare cu o subordonată de același fel*».

În cazul nostru, subordonatele concesive (*de-o fi una, de-o fi alta și de e pace, de-i război*) se găsesc, una față de cealaltă, în raport de coordonare și sînt legate între ele prin juxtapunere.

2. *Întrebare:* În versul: «*Cad arabii ca și pîlcuri risipite pe cîmpie*» (Eminescu, Scrisoarea a III-a) apare în unele ediții forma *asabii*. Cum e corect: *arabii* sau *asabii*?

2. *Răspuns:* În volumul «*Poezii*» (Biblioteca pentru toți, 1955) și în «*Antologia poeziei romînești de la începuturi pînă azi*» editorii au optat pentru cuvîntul *arabii*, iar în «*Poezii*», ESPLA, 1953 și în «*Manual de limba romînă*» pentru clasa a VII-a, editat în 1955, apare *asabii* (glosat: *asabi*: (lat. medievală) armată turcească neregulată).

În «*Opere*» I, ediție critică îngrijită de Perpessicius (Fundăția pentru literatură și artă, București, 1939), care este cea mai bună ediție a poeziilor lui Eminescu deoarece se bazează pe confruntarea, cu manuscrisele poetului, a tuturor edițiilor apărute, figurează cuvîntul «*arabii*» (vezi p. 148). De aceea considerăm că e corectă forma *arabii*.

E. C.